

Türkiye’de Anti Nükleer Hareket Örneğinde Risk Söylemi

Cansu IŞIK¹

Özet

Çevresel tahribat meselesi gündemin merkezindedir. Çevresel tahribatın, sanayileşmenin ötesinde de derin anlamları söz konusudur. Kirlenme, endüstriyel yayılma, nüfus artışı, çevresel bunalım gibi konuların yüzeye çıkması sorunu tartışılmaktadır. “Kirlenme kârlıdır” mantığının reddiyle de meşgul olmak ile birlikte, Murray Bookchin’in “Ekolojik Doğrular” kavramsallaştırması üzerine düşünmeyi gerektirmektedir.

Bu makalede, Noam Chomsky’nı belirttiği karşılıklı mutlak bağımlılık sorunsalı baz alınarak, “Yeşil Gazete, Milliyet, Hürriyet, Cumhuriyet, Birgün ve NTV” internet haber sitesi gibi gazetelerde yer alan, Türkiye’de anti nükleer harekette risk söylemi içerikli haberler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anti-Nükleer Hareket, Risk Söylemi, Karşılıklı Mutlak Bağımlılık, Ekolojik Doğrular

Risk Rhetoric in The Case of Anti-Nuclear Action in Turkey

Abstract

The environmental damage issue is at the center of the agenda. Environmental destruction has profound meanings beyond industrialization. Pollution, industrial sprawl and pollution, growth require reaching the roots of the environmental crisis. To remind you of the dimensions of environmental crisis, it also requires thinking about Murray Bookchin's conceptualization of "Ecological Truths", while with the rejection of the "pollution is profitable" logic.

In this paper, within the framework of mutual absolute dependency problem stated by Noam Chomsky. Turkey’s anti-nuclear movement risk discourse news were evaluated by examining the news on the internet version of Yeşil Gazete, Milliyet, Hürriyet, Cumhuriyet, Birgün and NTV newspapers.

Keywords: Anti-Nuclear Movement, Risk Discourse, Mutual Absolute Dependence, Ecological Facts

¹ 100/2000 YÖK Doktora Bursuyeri, Sosyoloji Bölümü, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın
İlgili yazar e-posta/ Corresponding author e-mail: cansusk@yahoo.com ORCID No: 0000-0001-9080-4456

1. GİRİŞ

“Bugün nüfusun büyük bir kesiminin kapısına yıkımlar ve tahribatlar, kasıtlı ya da kasıtsız, kazalar ve felaketler yoluyla, savaşta ve barışta dayanmış bulunuyor.” Ulrich Beck, “Risk Toplumu” adlı eserinde, ileri modernleşmenin bir parçası olarak sistematik biçimde üretilen riskler ve tehlikeler nasıl önlenabilir ya da asgariye indirilebilir diye sormuştur. Burada önemli vurgu “gizli yan etkiler” biçiminde de olabilen riskler ve tehlikelerin ortaya çıktıkları yerlerdir. Peki bunlar modernleşme sürecini aksatmamaları; ekolojik, tıbbi, psikolojik ve toplumsal olarak “tahammül” çerçevesinde kalmaları için nasıl sınırlanmalı ve bölüşülmelidir? Modernleşme sürecinin “dönüştürücü ya da yansımaları” duruma gelmesi, kendisini konu edinmesi ile başlamıştır. Bu bağlamda artık doğayı faydalı kılmak ya da geleneksel bağlardan kurtarmanın uğraşısıyla savaşılmadığından tekno-ekonomik dönüşümden kaynaklanan sorunlarla yüzleşilmektedir (Beck, 2019: 22).

Risk kavramı yansımaları, dönüşümlü (reflexive) modernleşme kavramıyla doğrudan bağlantılıdır. Ulrich Beck, bu bağlantıyla ilgili olarak, modernleşmenin doğurduğu tehlikeler ve emniyetsizliklerle sistemli mücadele şeklinde bir risk tanımının yapılabileceğini belirtiyor. Kuşkusuz, eski tehlikelerden ziyade riskler, modernleşmenin tehdit edici şüphesi, küreselleşmeye ilişkin sayılabilecek sonuçlar olarak yorumlanabilir. Beck, bu tanıma, “riskler, siyaseten dönüşlüdür” sözcüğüyle açıklamaktadır (Beck, 2019: 25).

Kamuoyunu endişelendiren bir diğer konulardan biri de ekoloji ve ileri teknolojik risklerinin yeni niteliği üzerinedir. Beck’in belirttiği üzere, yarattıkları etkileri bakımından tehlikeler doğduğu yerde kalmayıp yaşam formlarını da etkileyebilmektedirler. Beck, bu örneklerden birinin “nükleer enerji santralleri” olduğunu belirtir. Örneğin, nükleer kazalar artık sadece kaza² değildir zira kazaların etkileri nesiller boyu sürebilmektedir. Sınai hesaplanamazlıklarının ve tehditlerinin yayılım etkisinin varlığı da günümüzde tartışılmaktadır (Beck, 2019:26).

Sanayileşmenin olumsuz etkileri, daha çok bilim ve teknoloji alanında sağlanan ilerlemelerin yanlış politikalarla ilerlemesi sonucu kendisini doğanın kirlenmesi biçiminde göstermeye başladıkça, dünyanın geleceğini tehdit eden çevre krizi de ortaya çıkmaktadır. Başta da belirtildiği gibi, sanayileşmenin doğa yaşamı ve doğal yaşam alanındaki kimi zararlara yol açtığına anlaşılması, “tepki” hareketlerini de beraberinde getirmiştir. Bugün çevreci hareketlerinin en güçlü dayanaklarından biri nükleer karşıtı harekettir.

Işık, nükleer karşıtı hareketin, nükleer enerjiye ilişkin radikal eleştirisini acil güvenlik sorunlarının yanı sıra radyoaktif atıkların uzun vadedeki etkilerine dayandığını belirtmiştir. Bugünün yurttaş insiyatiflerinden olan; alternatif hareket, feminist hareket, ekoloji hareketi, anti-nükleer hareket gibi hareketlerin genel adı olan yeni toplumsal hareketlerdir (Işık, 2015:107-108).

Bu hareketlerin tabandan destek bulmasının nedenleri, bu hareketlerin söylemlerinin yaşanan sorunlar ile büyük ölçüde örtüşmesidir. Işık, sanayi toplumunda gelecek kaygısının, çevrenin kirlenmesinin, savaşın, ekonomik sorunların, işsizliğin vb gibi olumsuzlukların bireyi giderek karamsarlığa ve kaygı dolu olmaya ittiğini, bu kaygıların ise, bireyleri çevre hareketi, anti-nükleer hareket gibi toplumsal hareketlere yönelttiğini belirtmektedir (Işık, 2015: 108).

1.1. Modern Krizin Kökleri

21. yüzyılın modern ve post modern toplumlarında gerçekleşen, doğanın insan tarafından, insanın insan tarafından sömürülmesindeki rekabetçi düşünce, nükleer enerji dâhil her türden enerji unsurlarını tartışma ve çatışma alanına dâhil etmektedir. Cengiz, modern toplumun birçok kurumunun çevresel sorunları temel toplumsal sorunlar olarak kabul etmediklerini belirtse de,

---

² Beck burada “kaza” kelimesinin sınırlı anlamı olduğunu belirtiyor.

üretim biçiminin, özellikle de modernizinin başta enerji üretim teknolojilerinin, çevresel değişmelerin temel kaynağını oluşturduğunu belirtmektedir (Cengiz, 2019: 4-6).

Örneğin; asit yağmuru, ozon tabakasındaki incelmeye, hava toprak ve su kirliliği, küresel ısınma vb. birçok çevresel sorunlar “egemen-merkezi” üretim biçiminin kullandığı teknolojinin doğrudan yansıması olarak da yorumlanabilir. Kamuoyunun gündeminde, teknolojik kazalar, küresel boyutta çevresel sorunlara yol açmakta ve giderek daha fazla oranda “etki-tepki” mekanizmaları devreye girmektedir. Exxon Valdez petrol taşıması³, Çernobil (Ukrayna) nükleer santral kazası, Bhopal (Hindistan) kimyasal tesis patlaması, İstanbul’da birçok petrol tankeri kazası ve Fukuşima (Japonya) nükleer santral kazası küresel boyutta etkili olan kaza örneklerindedir (Cengiz, 2019: 5-6). Bu durumun köklerine gidilecek olursa, karşımıza Boochin’in liberalizm, sosyalizm, sendikalizm, komünizm, kapitalizm gibi geçmişten miras kalan “izm”leri çıkar. Boochin bu “izm”lerin çoğunun insanların neredeyse kendi çıkarı doğrultusunda hareket ettiği bir anlayışın da sonucu olduğunu belirtmektedir.

Bu anlayış, Adam Smith’ten Karl Marx’a ve Sigmund Freud’a kadar, liberalleri, sosyalistleri ve “liberterler” olarak gördüğü, geniş bir yelpazeden etkili düşünürleri insan motivasyonuna ve toplumsal davranışına ilişkin ortak bir vizyonda biraraya getirdiğini vurgulamaktadır. Özgürlük, benlik bilinci ve etik düşünceler, Aydınlanma ve onu izleyen Viktoryen dönem derinliklerinde, yerini egoizme ve benliğin odağında, yeni bir insan doğasına bırakıyordu. Boochin, bunun “bilimsel” ya da “materyalist” bir toplumsal gerçeklik yaklaşımını terk etmeye başladığını belirtmiştir. Bu imgenin, hâkim piyasa ekonomisinin, Bakunin ve Marx gibi düşünürlerinin, karşı çıktıkları kâr güdümlü kapitalist dünyanın bir parçası haline gelmiş 1870’lerde Bakunin’i rahatsız eden bu anlayış, işçi sınıfının burjuvalaşması, geçtiğimiz yüzyıldan kalan radikal “izmleri” içerecek şekilde yayılmaya başlamıştır.

Boochin, bunun sonucu olarak geleneksel radikalizmin, geleneksel kapitalizmin ikinci kişiliği haline geldiğini ifade etmiştir. Başka bir deyişle, liberal, muhafazakar veya radikal olsun, rakip ideolojilerin görünüşte çatışmalı toplumsal gelişim yorumlarını egoizme dayandırdığı bir toplumsal evrende, ideolojik ve psikolojik görünüşlerin fazlasıyla yüzleşilmektedir (Boochin, 2017:7-8).

Boochin, çevreyi tahrip etme noktasına gelmiş büyümenin, toplumu yavaş yavaş otoriter bir sisteme yaklaştırdığını belirtiyor. Dolayısıyla, öz çıkar ve dengeleme sosyalizmle liberalizmin ilkelerinin oluşturduğu “alt yapı” üzerinde yükselen görünür “üst yapısı” ile oluşan gizli gündem, günümüzün kuralı durumuna gelmiştir. İdeolojisi ve eylemlilikleriyle bir yanda benlik çıkarı, öte yanda kurtuluşçu bir benlik bilinci çevresinde, Boochin, “Benlik’e ne olmuştur” sorusunu sormuştur (Boochin, 2017:8-9). Modern kriz, bu bağlamda, radikalizmin ve zamanımızın yerinden oynattığı şeyleri birçok ideolojik hareketin kendi içindeki krizlerini de beraberinde getirmiştir. Boochin, nükleer yok oluşun ve ekolojik felaketin alternatiflerinden birini seçmeye yönlendireni şeyin, rasyonel yok oluş ve bir “realizm” ile uzlaşma arayışlarındaki yanlıcılık olduğunu belirtiyor. Derinlerde de ahlaki meseleler doğuyor. Bu nokta da “Her faydanın bir risk pahasına “satın alınması” görüşü; başka bir deyişle insanlık ilerlemek için bir bedel ödemelidir” cümlesi anlamlıdır. Bu bağlamda “fayda-risk” formülü, modern dünyanın özüne işleme için de bir haklılık gerekçesi olarak kodlanmıştır ve yeniden üretilmiştir (Boochin, 2017:10)

Boochin, toplumsal değişim hareketlerinin vaatlerinin yerine getirmeye çalışan ahlaki bir hareketin bile, salt bir hesap sorunu, özellikle de ilkeler söz konusu olduğunda gireceğimiz risklere karşılık pratikte elde edeceğimiz faydaların da hesaba katılır hale geldiğini vurgular. Özellikle de piyasada ahlaki davranışın olanaksız oluşu nedeniyle bir etik sorun durumuna gelen bir hesaplama tarzı da olduğunun hatırlatılması önemlidir. Bu bağlamda “fayda-risk” zihniyetinin gündelik söylemin ortak mekanizması haline gelmesi, piyasa ekonomisinin nasıl her şeyi etkisi altına aldığını da göstermektedir. Bu durum modern ticarete de böyledir. Bu benzerlik, kötülükler

³ Bu çevre felaketi Mart 1989’da meydana gelmiştir. Resmi verilere göre Exxon Valdez isimli Petrol tankerinden 10.8 milyon galon petrol denize akmıştır. Bölgedeki doğal yaşam bundan etkilenmiştir (Bkz. Cengiz, 2019: 5).

evreninin sorgulanması meselesini ortaya çıkarmıştır. Bookchin, siyasette, I. Dünya Savaşı ile II. Dünya Savaşı arasındaki Weimar Almanya’sını bu etik erozyonel sorunun klasik örneği olarak göstermektedir. Fayda-risk ikileleriyle yüzleşen Alman Toplum Demokrasisi, ılımlı bir sol ve hoşgörülü bir sağ, hoşgörülü bir merkez ve otoriteryan bir sağ ve totaliteryan bir Faşizm arasında

seçim yapmak durumunda olduğu bir kaderle kumar oynamıştır ifadesini kullanır (Boochin, 2017:10). Gündelik hayattaki bu erozyon, sonuç olarak bir süreçtir. Bu süreçte, etiğin salt işlevsel süreçlere, ilkelerin hayatta kalma rutinlerine de teslimi eksiksiz olarak yorumlanmıştır.

1.2. Türkiye’de Nükleer Santraller Konusu Üzerine

Türkiye’de nükleer teknoloji üzerine tartışmalar, üniversiteler/Türk bilim insanları, formal ve enformel yapı üzerinden ilerlemektedir. Ancak, bu değerlendirme yeterli değildir ve çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Türkiye’de bu serüven 1956’da Türkiye Atom Enerjisi Kurumu’nun kurulmasıyla başlamıştır. Ancak, kurumun nükleer teknoloji konusunda alan, sınır ve amaç esasları net ve belirgin olmasına rağmen nükleer santral kurma planı sekteye uğramıştır (Cengiz, 2019:73).

1.3. Karşılıklı Mutlak Bağımlılık

Aktivist ve Fizikçi Lawrence Krauss, “sınırlı nükleer savaş”, nükleer silahlar ve iklim değişikliğinin ikiz tehditleri konusunda şöyle demiştir: “Yapılan son incelemeler, Pakistan ve Hindistan arasındaki sınırlı ve karşılıklı nükleer atışmayla bile, -örneğin 100 savaş başlığından oluşan- küresel iklimin en az 10 yıl boyunca ciddi biçimde bozulacağı ve stratosfore en az 5 milyon ton duman saçılacağı sonucuna varmıştır. Tahminlere göre, bu dumanın küresel tarım üzerindeki etkisi, yaklaşık bir milyar kişinin potansiyel ölümüne yol açacaktır” (Chomsky ve Polk, 2013: 68).

Chomsky, en fazla acı çeken kurbanların yoksullar olduğunu ve, temeldeki sorunları ele almakta çoğunlukla ön planda yer aldıklarına dikkati çekmektedir. Örneğin, Greenpeace direktörü Kumi Naidoo, çevre sorunları davasına, Martin Luther King’in bakışından farklı olmayan bir toplumsal gündem getirdiği için eleştirilmiştir. Bu eleştiriler üzerine Naidoo şöyle demişti: “Bu göreve geldiğimden bu yana davayı satmakla suçlanıyorum, fakat ben küresel yoksulluğun bitirilmesi mücadelesi ile yıkıcı iklim değişikliğini önleme mücadelesinin, aynı madalyonun iki yüzü olduğunu içtenlikle ve tutkuyla hissediyorum. Batının öncülüğündeki geleneksel çevrecilik; çevresel, toplumsal ve ekonomik adalet kavramları arasında doğru bağlantılar kurmakta başarısız oldu. Ben iklim, değişikliğinin ilk ve en şiddetli etkilerinin bedelini yoksullar ödemekte olduğu için çevre hareketine geldim” (Chomsky ve Polk, 2013:65).

Buna ek olarak bir örnek de, Bolivya’daki Halklar Zirvesi’dir. Orada yerli hakların dünya çapında dile getirdikleri bir çağrı ve zenginlerin özellikle de kısa vadeli kazanç arayışına bir meydan okuma olan, Toprak Ana’nın Hakları Evrensel Bildirgesi imzalanmıştır. Polk, Bolivya yerli halkının, doğayı korumak için en güçlü önlemleri talep etmeleri anlamlı görünmektedir yorumunu yapmaktadır. Özellikle de buzullar eriyor ve tarımın devamlılığı için gereken su döngülerinin durumunu göremez duruma geliniyor. Bu koşullar, yalnızca Bolivya ve And Dağları için geçerli değil. Polk, gerçekte hangi kültürel gelenekler bazı toplulukların ekolojik gerçeklerini doğrudan ele almasını sağlıyor diye soruyor. Chomsky, bu durumun, yalnızca Bolivya’da değil, aynı zamanda dünyanın dört bir yanındaki yerli toplulukların (bunlar ilk halklar, aborjinler, kabile halkları olabilir veya kendilerini nasıl tanımlıyorlarsa) da daha iyi yaşam için örgütlenmeleri gerçeğinin farkına varmamıza neden olduğunu vurguluyor (Chomsky ve Polk, 2013: 66).

Dolayısıyla, Noam Chomsky ve Laray Polk’un belirttiği “karşılıklı mutlak bağımlılık” kavramsallaştırması aynı zamanda bir sistemin de eleştirisidir. Bu eleştiri Immanuel

Wallerstein'ın "Dünya Sistemleri ve Merkez-yarı çevre-çevre" teorileri ile birlikte hatırlanan bir kavramsallaştırma'dır.

2. TÜRKİYE'DE ANTI NÜKLEER HAREKET

2.1. Türkiye'de Anti Nükleer Hareketin Başlangıcı

Sanayileşme mevzuunda, riskin yeniden üretiminde, sistematik olarak kaygılar söz konusudur. Beck, sistematik olarak, modernleşmenin sürekliliği içinde, üretici güçlerin katlanarak büyümesinin, tehlikelerin ve potansiyel tehditlerin farklı bir ölçekte ortaya çıktığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra modernleşmenin bundan daha fazla anlamlar barındırdığı gerçeği de söz konusudur. Beck, teknolojik rasyonelleşme süreçlerindeki atılımları, çalışma ve örgütlenmedeki değişiklikleri, modernleşmedeki bu sürekliliğin merkezine yerleştirir. Ancak, "toplumsal niteliklerde ve biyografilerdeki değişim, yaşam tarzı, aşk, iktidar ve nüfus yapılarındaki değişim, siyasi baskı ve katılım biçimlerindeki değişim de sosyal yapının değişime uğradığının göstergeleridir (Beck, 2019:21-22).

Beck, yeni risklerin çoğunun (nükleer ya da kimyasal kirlenmeler, gıdalardaki zararlı maddeler, uygarlığın hastalıkları) insanın doğrudan algılamasının dışında kaldığını vurgulamaktadır. Burada etki ve yayılım etkisi nesilleri etkileyebildiğini belirtmek gereklidir. Buradaki tehlikelerde "görünürlük" ve "tehlike niteliğiyle yorumlamak" için, bilimin "algı oranlarına" ihtiyaç olduğunun altını çizmektedir. Bunlar, "teoriler, deneyler ve ölçme aletleridir (Beck, 2019:34)".

1960'ların sonlarından itibaren, öğrencilerin başlatmış olduğu hareketle birlikte, gelişen ve asıl amaçları çevrenin kirlenmesini önlemek olan toplumsal hareketler, günümüz Batı toplumlarında çevre değerlerinin yerleşmesine de katkı sağlamıştır ve Batı'da geniş bir taban yankısı bulmuştur. Yurttaşlar bu doğrultuda zaman zaman yerel yönetimlerle, merkezi yönetimle, çeşitli özel işletmelerle ya da kamu kuruluşları ile karşı karşıya gelmektedirler. Toplumsal hareketlerin çevre boyutu, çevreci toplumsal hareketler ya da çevrecilik olarak anılmaktadır. Işık, Amerikalılar'ın % 80'i ve Avrupalılar'ın üçte ikisinin kendilerini çevreci olarak tanımladığını belirtmiştir. Dolayısıyla 1960'ların sonlarından itibaren, ABD ve Kuzey Avrupa'da güçlü olan çok yönlü çevreci hareket, ekonomi-toplum ve doğa arasındaki ilişki ile ilgili üzerine düşünme biçiminde, algılanma tarzında ve değişim kaynağında da yeni bir kültür yaratmıştır (Castells,2008:220). Castells, kent ve çevre sorunlarının merkezinde toplumsal hareketlerin, yeni gelişme modelleri sunarak, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki "toplumsal değişimin" temel unsurlarından biri olacağını aktarmıştır (Castells, 2008:221). Castells'e göre, çevrecilik pratiği içinde ekolojidir; ekoloji de teorisi bazında çevreciliktir. Bununla beraber çevrecilik ve ekoloji arasında bir ayrım vardır. Çevrecilik, söylemleri ve pratikleriyle baskın yapısal ve kurumsal mantığa karşı çıkararak, insani eylem ve onun doğal ortamı arasındaki ilişkinin yıkıcı biçimlerini düzeltmeyi amaçlayan bütün bir kolektif davranış şekillerini içermektedir. Ekoloji ise, sistemin dengesini sağlamayı öneren, daha geniş inançlar, kuramlar ve projelerdir (Castells, 2008: 221).

Burada belirtilmesi gereken bir diğer husus da, birçok insanın çevre sorumluluğu karşısındaki hislerinde ayrılıkların olmasıdır. Birçoğu bunu, toplumsal sorun olarak görmektedir. Doğal bir sonuç olarak, bireyler çevrenin korunması için yapılan etkinliklere yeterli bir şekilde katılamamaktadır. Işık, mahalle dernekleri, toplantıları, protesto yürüyüşleri, bilgilendirme toplantıları, imza toplama gibi eylemlerin, harekete destek vermeyenlerin de desteğini elde etmeye yönelik kolektif davranışlar olarak yorumlamaktadır (Işık, 2015:108-109).

Türkiye'de de son yirmi yılda, birçok ülkede olduğu gibi, çevreci protesto dalgasında artış gözlemlenmektedir. Ulusal faaliyet gösteren çeşitli sivil toplum kuruluşlarının desteği ile birlikte, genellikle bu protestolar yerel düzlemde doğmaktadır. Örneğin, nükleer santral karşıtı hareketler genellikle büyük yatırımların yol açtığı ya da yol açabileceği çevresel tehditlere dikkat

çekerek, bu yatırımlara yön veren “politikalara” bir tepki ve muhalefet niteliğindedir (Işık, 2015:109).

1970’li yıllardan itibaren dünya çapında, Keynesyen dönem ekonomisinin özelliklerinden olan refah devleti uygulamalarının sonlandırılması, 1980’li yıllarda uygulamaya konan neo-liberal ekonomi politikaları, dünya çapında yaşanan teknolojik gelişmeler ve kapitalist sistemin toplumsal yapının her alanına nüfuz etmesi sonucunda küreselleşme tartışmalarını da başlatmıştır (Çetin, 2008). Bu bağlamda, Türkiye’de çevreci hareketin başlangıç yılı, 1970’li yılların ikinci yarısıdır. Çok güçlü ve etkili olmasa da çevresel değerler adına tepkiler ortaya konmaya başlamıştır. İlk çevre hareketleri, genelde kamunun eylem ve işlemleri sonucu ortaya çıkan yerel düzlemdeki çevre sorunlarına yönelik olmuştur. Nükleer karşıtı hareket ise son dönemde 1992 yılında başlamıştır. 1978’de Ecevit Hükümeti’nin ilk defa Akkuyu’da bir nükleer santral kurma kararını aldığı sırada, yörede başlayan bir hareketten bahsedilmekteydi. 1980’li yılların ortalarından itibaren mesele, tekrar gündeme gelmiştir (Işık, 2015:110).

26 Nisan 1986 tarihinde meydana gelen Çernobil Nükleer Santral Kazasının Türkiye üzerinde yıkıcı etkileri olmuştur. Bu da gündemi hareketlendirmiştir. Bu hareketlilik ve gündem sırasıyla şunlardır:

- 1986’da Çernobil’deki kazadan sonra Çevre Duyarlılığını Yayma Grubu, “Nükleer Santrallere ve Nükleer Silahlara Hayır” kampanyası başlatmıştır. Kamuoyunda duyarlılık ise çok oluşmamıştır.
- 1993 yılının başında Ağaçkakan Dergisi yazarlarından ve S.O.S Akdeniz Grubu tarafından ortaya atılan Nükleer Karşıtı Platform olarak da anılan kampanyaya 100’ü aşkın gönüllü kuruluş, yerel yönetim, sendika ve meslek kuruluşundan katılımcılar destek vermiştir.
- 12-15 Ekim 1993 tarihinde ise Makine Mühendisleri Odası, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’nın desteği ile “Nükleer Teknoloji Kurultayı” düzenlenmiştir. Kurultay sonunda “Nükleer Karşıtı Kongre Sonuç Bildirgesi” adını taşıyan bir bildirme yayınlamıştır (Işık, 2015:110-112).

Alınan kararda, “nükleer santraller karmaşık teknolojisi gereği güvenli olmayan, tehlikeli, radyoaktif atıkları yok edilemeyen, yatırım ve işletme maaliyeti çok pahalı, kaynağı sınırlı, normal işleyişi sırasında bile canlılar üzerinde tahribatı olan, sabotajlara açık, ülke güvenliği açısından riskli, galibi olmayacak bir nükleer savaşın silahlarına hammadde sağlama olasılığı bulunan “enerji üretim yerleri” olarak” tanımlanmıştır.

- Greenpeace Uluslararası Çevre Örgütünün de Türkiye’de eylemleri olmuştur. Örneğin, ilk olarak 1992 yılında Sirius adlı Greenpeace gemisi İzmir’de “Nükleer Santrale Hayır” yazılı pankartla limana girmiştir.
- 1994’te Akkuyu’da nükleer santral bölgesine alternatif enerji kaynaklarını hatırlatmak için bir rüzgâr değirmeni dikmişlerdir.
- Bir uyarı da 1994 yılında Ankara Elektrik Kurumu binası önünde gerçekleşen gösteridir (Işık, 2015:110-112).

Burada bahsedilenler anti nükleer hareketin başlangıcının genel hatlarıdır. Bugün ise, 12 Mayıs 2010 tarihinde, Türkiye’de nükleer karşıtı harekete ivme kazandıran başlıca gelişme ise, Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu Hükümetlerinin nükleer güç santrali kurmak ve işbirliği yapmak amacıyla anlaşma imzalamış olmalarıdır. Akkuyu sahasında bir nükleer güç santralinin tesisine ve işletimine dair işbirliğine ilişkin anlaşma ile Akkuyu sahasında 4 ünite 1200 MW e Rus tasarımı VVER reaktörü kurulması hedeflenmiştir (Işık,2015: 112).

2.2. Anti Nükleer Harekette Risk Söylemi

Türkiye’de ve dünyada nükleer santral yapılmasına karşı olan çevreciler, genel olarak söylemlerinde bunun bir zorunluk olmadığını, aksine yanlış bir siyasi tercih olduğunu dile getirmektedirler. Bu bağlamda, “Yeşil Gazete, Milliyet, Hürriyet, Cumhuriyet, Birgün ve NTV” internet gazetelerinde, Türkiye’de anti nükleer harekette risk söylemi içerikli haberler aşağıda değerlendirilmiştir.

NTV

Mersin Nükleer Karşıtı Platform ve Greenpeace’in katkılarıyla düzenlenen Göksel konserinde Mersin’liler hükümetin nükleer santral planlarını protesto etmişti. Mersin, Barış Meydanı’nda halka açık düzenlenen konser sırasında yaklaşık iki bin izleyici, hükümetin Akkuyu için planladığı nükleer santral planlarını protesto etmek üzere gelmişti. Konser esnasında Greenpeace Akdeniz İklim ve Enerji kampanyası sorumlusu Korol Diker konuşmasında; “*Mersin halkı, bugün hükümetin “nükleer tehdidi yaşamlarına sokmaya çalışmasına haklı tepkilerini gösterdi. Greenpeace olarak bir haftadır Mersin’de bulunuyoruz; gittiğimiz her yerde Mersinlilerin nükleer enerji planlarına karşı tepkilerinin hükümet tarafından göz ardı edildiğini düşündükleri ve yürütülen anti-demokratik sürece yönelik itiraz ettiklerini gördük. Ancak bu kirli ve pahalı anlaşma sadece Mersin halkının değil bütün Türkiye’nin zararına olacaktır. Hükümet kendi halkına rağmen sürdürdüğü nükleer inadından bir an önce vazgeçmeli”* ifadelerine yer vermiştir. Konser sırasında ‘Sabır, Sabır ya Sabır’ şarkısını yapılan nükleer karşıtı etkinlikleri dikkate almayan yetkililere ithaf eden Göksel, 10 yıldır Greenpeace destekçisi olduğunu belirtmişti. İzleyenleri Greenpeace’e destek olmaya çağıran Göksel, yalnızca Mersin ve Sinop’ta değil Türkiye’nin hiçbir yerinde nükleer santral istemediğini söylemiştir. Konser öncesinde yapılan konuşmalar Mersin Nükleer Karşıtı Platform Sözcüsü Sabahat Aslan, Akkuyu’ nun bağlı olduğu Büyükeceli Beldesi Belediye Başkanı Mehmet Kale ve Akkuyu köylüsü Mehmet Amca ve Greenpeace eylemcisi Bahadır Çam, 34 yıldır devam eden bu mücadelenin hiçbir zaman sona ermeyeceğini belirtti. Diğer konuşmacılar da ne Sinop’ta ne de Mersin’de nükleer enerji istemediklerini ve bu konuda sivil örgütlenmeyi desteklemeyi ve mücadeleyi bırakmadan sürdüreceklerini söylemişlerdir (URL 1)

CUMHURİYET

Bir ay sonra Akkuyu’ da, “Akkuyu Nükleer Santrali” ne karşı çıkmak üzere, “İnsan Zinciri” eylemi gerçekleştirilmiştir. Bu eylem’ de Mersin Nükleer Karşıtı Platformu dönem sözcüsü Sabahat Aslan, Çamlıbel Balıkçı Barınağı’nda gazetecilere yaptığı açıklamada, Çernobil ve Fukuşima nükleer santrallerinde meydana gelen kazaların bütün canlıların yaşam alanlarını tehdit ettiğini ifade etmiştir. Eylemin başlatılmasıyla birlikte belirlenen noktalarda toplanan vatandaşlar, el ele tutuşarak tek sıra halinde yürüyüşe geçtikleri, 7 kilometre uzunluğundaki Adnan Menderes Bulvarı’ndaki yürüyüş sırasında ise bazı vatandaşların Nasrettin Hoca kıyafetleri giydiği ve gaz maskeleri taktıkları görüldü. Yürüyüş sırasında nükleer karşıtı pankartlar açan vatandaşlar, zaman zaman da sloganlarla protestolarını sürdürdüler. Trafikteki bazı araçların sürücüleri de klakson çalarak, eylemcilere destek verdi. Yürüyüşün, başlangıç noktasına gelindiğinde sona ereceği kaydedildi (URL 2).

Sinop Çevre Platformu adına Çevre Dostları Derneğinde basın açıklaması yapan Metin Gürbüz, basın açıklaması yaparak, Güney Kore ile imzalanan nükleer işbirliği anlaşmasına ve Sinop’a kurulması planlanan nükleer santrale karşı 25 Nisan cumartesi günü Gerze ilçesinde miting düzenleyeceklerini belirtmişti. Termik ve nükleer santral karşıtlarını bir araya getirecek bir mitinge duyarlı herkesi davet ettiklerini belirten Gürbüz, “*Nükleer karşıtı mücadele yalnızca Sinop*

ve Mersinlilerin mücadelesi değil. bütün Türkiye'den bu mitinge geniş bir katılım bekliyoruz" ifadesini kullanmıştır (URL 3)

Greenpeace Akdeniz İklim ve Enerji Kampanyası Sorumlusu Korol Diker de yaptığı açıklamada, "Sinopluları nükleer enerjiye ve termik santrallere karşı sürdürdükleri haklı mücadele" nedeniyle desteklediklerini ifade etmiştir. Nükleer karşıtı mücadelenin zeminini oluşturan Sinop ve Mersin'deki hareketlerin desteklenmesi gerektiğini belirten Diker, "*Meclis'te gerçekleştirdiğimiz eylem bunun ilk adımıydı. Antinükleer mücadele, zeminini Sinop ve Mersin'deki yerel hareketlerden almaktadır. Biz de bu hareketleri daha fazla desteklemek için onların yanında olmak istiyoruz. Onlarla birlikte güzel planlarımız var. Bunlardan biri de Greenpeace'in bayrak gemisi Rainbow Warrior'un Çernobil felaketinin yıl dönümünde Sinop'ta bulunacak olmasıdır*" şeklinde düşüncelerini belirtmiş ve imza kampanyası başlatmıştır (URL 4).

YEŞİL GAZETE

Ankara'da 23 Nisan 2011 Esat Dört Yol da 14.00'te toplanan nükleer karşıtları göstericiler, Tunali Hilmi Caddesi'ni yürüyerek geçmiş ve Kuşulu Park'ta nükleer karşıtı bir şenlik gerçekleştirmişlerdi. Yeşiller Partisi, Küresel Eylem Grubu, Greenpeace ve DSİP üyeleri başta olmak üzere nükleer karşıtı hareketi benimseyen oluşan yaklaşık 60 kişilik gruba yürüyüş ve şenlik sırasında birçok Ankaralı da destek olmuştu. Kaldırımların kullanıldığı yürüyüşte, destek veren ve merak eden Ankaralılar sayesinde Cadde'de trafik kilitlenmişti. Ankaralılar da nükleer karşıtlarına alkışlarıyla ve kornalarıyla destek vermişlerdi. Burada grup adına bir basın açıklaması yapıldı ve şöyle denildi. Grup sözcüsü, "*İnsan yaşamını tehdit eden, yaşamı tehlikeye atan teknolojik harika olarak bize sunulan nükleer santralleri istemiyoruz. Şimdi nükleer kazaları 'tüp gazla, televizyon ekranlarıyla, bilgisayar ekranlarıyla karşılaştıran hükümete, başbakana sesleniyoruz. nükleerle ilgili yalan söylüyorsunuz. Nükleer santrallerin risklerini, tehlikelerini minimize ederek insan yaşamını tehdit ediyor ve doğanın yok olmasına göz yumuyorsunuz.*" ifadelerine yer vermiştir. Japonya' da meydana gelen 11 Mart depremi ile radyasyon bulutlarının 20 gün geçmeden tüm dünya' ya yayılarak Türkiye' ye de ulaşmasını ekleyerek, 25 yıl öncesinde meydana gelen Çernobil felaketine vurgu yapmıştır. Ankaralıların origami atölyesi etkinlikleri ve nükleer karşıtı balonların dağıtılmasıyla sona erdirilmişti (URL 5).

CUMHURİYET

"Büyük Anadolu yürüyüşü"⁴ ve "Anadolu'yu vermeyeceğiz" sloganıyla yurdun çeşitli yerlerinden yola çıkan Nükleer karşıtları Ankara'ya yürümeleriyle protesto edilmişti. Bu protesto da, olumsuzluklara karşın uyarılarını yineleyeceklerini dile getiren Büyükköksal, mevcut üretim ve tüketim yapılarının, doğanın sürdürülebilirliği karşısındaki en büyük engel olduğunu, çevreyi korumanın tek yolunun doğanın sürdürülebilirliğine zarar veren tüm üretim ve tüketim yapılarının terk edilmesinden geçtiğine vurgu yapmıştır. Büyükköksal, HES projelerinin de ivedilikle durdurulması gerektiğini ifade etmiştir.

Daha sonra grup, bu etkinliğin devamında "*Madem atamıyoruz, o zaman yiyelim*" diyerek, üzerine "*nükleer gibi bir şey*" yazılı kağıt yapıştırılan piknik tüpünün üzerine koydukları tavaya yumurta kırmış, yemişlerdi." İstanbul'da da eş zamanlı bir eylemle protesto edilmiştir (URL 6).

"*Türkiye'nin nükleer santrali Japon-Fransız ortak yapımı olacak. İran, Kuzey Irak, Rusya, Azerbaycan gibi Ortadoğu politik deprem kuşağı ülkelerine Alternatif enerji formüllerinin gerekli olduğunu, Birçok ülkede santraller kapatıldığını, enerji yatırımları ve doğalgazın öne çıktığını belirtmiştir. Japonya'daki "Fukuşima kazası" sonrası ise yeni bir sorun çıktı. "Çernobil'in*

⁴ Nisan 2011'de başlayıp, Ankara'da bitecek olan "Anadolu'yu vermeyeceğiz" sloganıyla yola çıkan çevre tahribatına karşı bir araya gelen bir gruptur. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarıyla katılımcılarla Anadolu'nun baştan sona yürünmesini hedefleyen yürüyüştür.

unutulduğunu” ve “küresel ısınmayı durdurmak” bağlamında fosil yakıtlara karşı avantaj yakaladıklarını düşünenlerin “nükleer endüstride yaptıkları rönesans hamleleri yarım kaldığını sonuç olarak, Fukuşima’nın nükleer enerjiye kalıcı bir darbe indirdiğini ifade etmiştir. Kuşkusuz bu durum bazı ülkelerde seçim sonuçlarını da etkilemiştir. Örneğin, Japonya’daki Fukuşima kazasından sonra Almanya’da büyüyen anti-nükleer hareket, seçim sandıklarına atılan oylara da yansımıştı. Daha önce iktidardaki “Kızıl-Yeşil Koalisyonu’nun” -ertelenen- 2022 tarihine kadar Almanya’daki “tüm nükleer santralleri kapatmak” programına geri dönmek zorunda kalınmıştır (URL 7) Nükleer karşıtları Akkuyu Nükleer Santrali’nin ÇED raporu değerlendirmesi sırasında protesto gösterisi yaparken Greenpeace de toplantıda itirazları dile getirmiştir. İtiraz başlıkları sırasıyla şunlardır:

- 1. Nükleer kaza halinde ortaya çıkacak zararın sorumlusunun kim olacağı sorusuna cevap verilmemektedir. Bu konu Türkiye’deki mevcut hukuki mevzuatta da belirsizdir.*
- 2. Hiçbir yer de henüz dünyada denenmemiş bir reaktör tipi kullanılacaktır. İlgili rapor da buna dayalı tahminler yazılmıştır.*
- 3. Atıkların Boğazlar yoluyla Rusya’ya gönderilmesi durumunda oluşabilecek riskler raporda belirtilmemiştir. Buna ek olarak atıkların Türkiye’de depolanması durumunda karşılaşılabilecek riskler ve bunlara dair önlemlere de ise yer verilmemiştir.*
- 4. Acil durum planı sadece 5 kilometre çapını kapsamaktadır. Oysa bir kaza olması durumunda Türkiye’nin tamamı ve komşu ülkeler de radyasyondan etkilenecektir.*
- 5. Sismik araştırmalar, sel ve tsunami gibi etkilerin inşaat lisansı ile birlikte değerlendirilecek olmasının kabul edilmesi, Fukuşima kazasından sonra alınan derslerin Akkuyu ÇED raporuna yeterince entegre edilmediğinin bir göstergesidir (URL 8)*

MİLLİYET

“Nükleersiz Türkiye için kürekle Karadeniz” sloganıyla 70 gün önce Hopa’dan yola çıkan kürek eylemcisi, İstanbul yolunda ara duraklardan biri olan Akçakoca limanına ulaştı. Hopa- İstanbul arasını kürek çekerek geçeceğini söyleyen Ürkmez, Yeşil Düşünce Derneği ve Nükleersiz.org’un projesi olarak bu eylemi gerçekleştirdiğini, amaçlarının ise nükleer tehlikeye dikkat çekmek olduğunu ifade etmişti. Bu haberde de görüldüğü üzere, 2014 yılı gündemi de nükleer konusunda hareketli bir yıl dilimi idi (URL 9).

HÜRRİYET

Fukuşima felaketinin beşinci ve Çernobil felaketinin otuzuncu yıl dönümü anmaları 2016’da gelmesiyle pek çok ülkede nükleer santrallerin sebep olduğu acı neticeleri anılarak, gelecek olası felaketlerin tekrar yaşanmaması adına pek çok organizasyon ve etkinlik düzenlenmiştir. Bu etkinliklerden birini de uluslararası düzeyde faaliyet gösteren No Nukes Asia (Nükleersiz Asya) Forumudur. Organize edilen foruma Türkiye Nükleer Karşıtı Platform temsilcileri katıldı. No Nukes Asia forumuna bu sene Hindistan, Güney Kore, Filipinler, Tayvan ile birlikte Türkiye de davet edilmiştir. Türkiye Nükleer Karşıtı Platform temsilcileri bu davet üzerine foruma katılmıştır (URL 10).

BİRGÜN

Sinop Nükleer Karşıtı Platform (NKP)’ unun, Çernobil’in 32. ve Fukuşima’nın 7. yılı nedeniyle 22 Nisan 2018 pazar günü düzenlenecek olan "Sinop Nükleer Santral İstemiyor" mitingi İçişleri Bakanlığı talimatıyla yasaklanmıştı. Bunun yanı sıra mitingten bir gün önce yapılması Cumartesi

günü için planlanan "Çernobil'den Fukuşima'ya Nükleer Santraller Gerçeği" konulu panelin de yasaklanmasıyla Sinop NKP olarak kitlesel katılımlı bir basın açıklaması ve söyleşi gerçekleştirmiştir. Talep ettikleri diğer yerelerde de "dayanışma" içinde eş zamanlı olarak kendi basın açıklamalarını yapmalarını talep etmişlerdir. Sinop NKP ileri bir tarihte tekrar miting başvurusu yapacaklarını tüm Anti Nükleer kamuoyuna duyuruda bulunmuşlardır (URL 11).

2.3. Değerlendirme

Yeşil Gazete, Milliyet, Hürriyet, Cumhuriyet, Birgün ve NTV gazetelerinde, Türkiye’de nükleer enerji santralleri karşıtı harekette risk söylemi içerikli haberlere bakıldığında, ekonomik, teknik, toplumsal ve siyasal nedenlere bağladıkları nükleer karşıtı hareketin, temelde çevre için duydukları kaygıların teknik, uluslararası ilişkiler, sağlık, ekonomik konularda farklı değerlendirmeleri ve stratejileri içeren bir söylem ve ideoloji içinde konumlandığı söylenebilir. Bu yöndeki söylem ve eleştirilerinde ise, doğrudan hükümeti hedefine alan nükleer karşıtları, santrallerin, "doğanın sürdürülebilirliği" karşısında, "rant kaynağı" olarak görülmemesi olduğu yönündeki iddiaları da konumlandırmaktadırlar. Başta Almanya olmak üzere (Yeşil gazete), nükleer santral barındıran pek çok ülkenin özellikle de Fukuşima nükleer santralının patlamasından sonra nükleer santralleri kapatma kararı aldıkları belirtmektedirler. Haberlere bakıldığında, nükleer karşıtı hareketlerin, 2010, 2011, 2013, 2014, 2016 ve 2018 yıllarında yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda, "karşılıklı mutlak bağımlılık", uluslararası ilişkiler teorisi çerçevesinde tekrar canlandığı, iletişim ağının noktasında, her bir "yerel aktörlerle" ilintili olarak görünürleşmektedir.

Mersin’ de Ses sanatçısı "Göksel'in konser ile destek vermesi, protestonun bir şenlik havasında geçmesi ise protesto örneği olarak, James Jasper'ın "ehlileştirilmiş protesto" (Jasper, 2002) örneğinin yaşama geçmesi olarak gösterilebilir.

Nükleer karşıtlarının söylemlerinde sıklıkla dile getirdikleri ve bu anlamda da iddialarını kuvvetlendirdikleri bir başka konu da, Çernobil faciasıdır. Yakın dönemde meydana gelen Fukuşima patlaması ise, çevrecilerin, karşılıklı mutlak bağımlılık teorisini merkeze almaktadır. Özellikle de Karadeniz bölgesinde görülen olumsuz sonuçların da hatırlatıldığı eylemlerde, "yerel" aktörlerle merkeze seslendirildiği gözlemlenmektedir. Çernobil'in yıldönümünde gerçekleştirdikleri eyleme, Fukuşima'yı da dahil eden çevreciler, nükleer santrallerin öngörülemez risklerle dolu olduğunu vurgulamaktadırlar.

Yaratacağı tehlikeler açısından riskleri çok büyük olduğu için sigortalanamamakta ve oluşacak tüm hasarlardan doğacak finansal krizler de kamuya yüklenmektedir. Tüm eylemlerin ortak iddiası "hakkılık" seviyesindedir. Bu arada, mitinglerin yer yer engellenmesi, Althusser'in DBA'larını, devletin baskı aygıtları (DBA)- dispozitif mikro pratik ağların görünürleşmesini de düşündürmektedir.

3. SONUÇ

Bookchin, yeni bir tarih ve teknoloji gelişme düzeyinde yeni bir organik topluma doğru yol almamız gerektiğini belirtmektedir. Özellikle de hiyerarşik toplum modelinin, insanları sırf üretimin aracı, alet ve makinalara eş tutan nesnelere dönüştürerek ve böylelikle insanlarını evrensel kıtlık, tahakküm ve kapitalizmin ağır yaptırımları altında, meta değişim sisteminde kullanım haklarına göre tanımlamanın özgürlük ideallerini sönmüştürdüğünü belirtmektedir.

Nükleer santrallerin yaratacağı sorunların oluşturduğu modern krizin köklerine doğru yol aldığımızda daha da belirginleşen kendiliğindenlik sorunsalı da doğmaktadır. Nitekim sorunların çözümü yolunda iyi mi yoksa kötü mü gibi keskin dikotomilere göre tanımlar yapılmaktadır. Kendiliğindenlik bu anlamda duygu ve düşüncedir, daha insani olana doğru bir yolculuktur,

hatırlanması gereken. Bookchin, geleceği toplumdaki mevcut toplumsal kısıtlılıklardan, durağan, verili, gerici düşüncelere ait olandan kurtarmanın yolunun, “geleceği” yalnızca şimdinin verileriyle tahmin edilen bir şey olarak görmekten geçtiğine dikkat çekmektedir. Bu bakış açısıyla Bookchin mevcut ekolojik doğrular kavramına vurgu yaparak, çevrecilik kavramını dar anlamlı niteleyip karşı çıkmaktadır (Bookchin, 2017: özet).

KAYNAKLAR

- Bookchin, M. (2017). Modern Kriz, Türkçesi (Çeviren: Abdullah Yılmaz), Sümer Yayıncılık.
- Bookchin, M. (2017). Ekolojik Bir Topluma Doğru (Çeviren: Abdullah Yılmaz), Sümer Yayıncılık.
- Castells, M. (2008). Kimliğin Gücü, Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cengiz, R. (2019). Dünyanın Nükleer İle İmtihanı Sosyolojik Bir Yaklaşım, Nobel Yayınları.
- Çetin, B. N. (2008). Küreselleşme Karşıtlarına Göre Küreselleşme Karşıtı Hareketlerin Nitelikleri. Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi, 7(1), 94-104.
- Chomsky, N. ve Polk, L. (2013). Nükleer Savaş ve Çevre Felaketi (Çev. Melda Elif Keskin), İnkılap Kitapevi,
- Cohen M. ve Mckillop, A. (2016). Kıyamet Makinesi – Dünyanın En Pahalı Yakıtı Nükleer Enerjinin Ağır Bedeli (Çev. Serap Arslanpay), İletişim Yayınları.
- Işık, G. (2015). Sanaldan Sokağa Toplumsal Hareketler, Nobel Yayınları.
- Jasper, J. (2002). Ahlaki Protesto Sanatı (Çev. Senem Öner), Ayrıntı Yayınları.
- Timur, K. (2017). Ulrich Beck: Risk Toplumu–Başka Bir Modernliğe Doğru. Intermedia International e-Journal ISSN: 2149-3669, 4(6), 188-192.
- URL 1, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/gokselden-nukleer-konser,W54NNijrekOdNlx-ez-AuA> (Son Erişim: 05.05.2020)
- URL 2, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/nukleere-protesto-239842> (Son Erişim: 05.05.2020)
- URL 3, <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/258416/bolum/23/video.html> (Son Erişim: 05.05.2020)
- URL 4, <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/131778-Greenpeace-den-Sinop-ta-eylem-.html> (Son Erişim: 05.05.2020)
- URL 5, <https://yesilgazete.org/blog/etiket/nukleer-karsiti-hareket/> (Son Erişim: 05.05.2020)
- URL 6, <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/258416/bolum/23/video.html> (Son Erişim: 05.05.2020)
- URL 7, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/guneri-civaoglu/nukleer-santral-icin-1703203> (Son Erişim: 05.05.2020)
- URL 8, <https://www.birgun.net/haber/ced-toplantisinde-protesto-66069> (Son Erişim: 05.05.2020)
- URL 9, <http://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/duzce/hopa-dan-istanbul-a-kurek-cekerek-nukleer-santrali-protesto-ediyor-10437922> (Son Erişim: 05.05.2020)

URL 10, <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hayat/nukleer-karsiti-platform-fukusima-anmasi-icin-bulundugu-japonyadaki-temaslarini-tamamladi-40082263> (Son Erişim: 05.05.2020)

URL 11, <https://www.birgun.net/haber/sinop-nukleer-santral-istemiyor-mitingi-icisleri-bakanligi-tarafindan-yasaklandi-212840> (Son Erişim: 05.05.2020)